

A GRASSALKOVICH-KASTÉLY THE GRASSALKOVICH MANOR HOUSE

(040.) Az egytraktusos, folyosós rendszerű kastélyépület 62 méter hosszú, teljes egészében alapincézett.
Az épületszárnyak hossza 35 méter, a kastély alapterülete pedig 1500 négyzetméter.
The single span building with corridors is 62 meters in length and there are cellars under the whole edifice.
The side-wings are 35 m long, and the manor house has a basic area of 1500 m².

 Hatvan főterének legimpozánsabb épülete a copf-stílusba hajló, késő barokk műemlék-kastély, melynek építetője I. Grassalkovich Antal, aki 1746-ban vásárolta meg a hatvani uradalmat kétszázézer forintért, és még királyi adománylevelet is szerzett hozzá.

Az eredeti tulajdonos, Starhemberg Gundacker Tamás a mai kastély központi és keleti mellékszárnyának helyén a XVIII. század elején emeltetett egy hatalmas vendégfogadót. Ezt Oraschek Ignác tervei alapján „beleépítették” a kastély épületébe, így alakult ki a középső, akkor még földszintes kastély homlokzati része. Grassalkovich nem lakókastélynak, hanem a helyi gazdasági uradalom központjának szánta az épületet, amelynek építéséhez a hatvani vár köveit is felhasználták. 1763-ban Jung József tervei alapján két oldalszárnyal kibővítették, és később a középső épületrészre emeletet is húztak. I. Grassalkovich Antal élete folyamán a 15 települést magába foglaló hatvani uradalomba 56 épületet emeltetett, amelyeknek egy része még napjainkban is látható.

Unokája, III. Grassalkovich Antal 1841-ben bekövetkezett halálával a család férfiágon kihalt. A hatvani uradalmat gróf Viczay Mihály örökölte, aki III. Grassalkovich Antal legidősebb nővérének a férje volt, tehát a birtok leányágon öröklődött tovább. Ő 1851-ben eladta Sina György bárónak, és tőle 1864-ben egy belga bank tulajdonába került az uradalom. A pénzintézettől 1867-ben vette meg Deutsch Ignác a kastélyt és a hozzá tartozó 3191 holdat 460 000 koronáért. Ők 1890 táján a középső épületrészt lakókastélynak alakították át. Az évtizedek során kisebb-nagyobb funkcionális átépítéseket végeztek, és a kastély az 1910-es években nyerte el a ma is látható neobarokk jellegét.

 Tending to zopf style, the most imposing building on the main square of Hatvan is the late baroque monument manor house. It was built by Antal Grassalkovich I, who, in 1746, bought the Hatvan manor for 200,000 forints.

The original owner was Tamás Stahremberg Gundacker who erected a great inn at the beginning of the 18th century on the sites of the central and eastern side-wings of present-day manor house.

According to the plans of Ignác Oraschek, this inn was built into the building of the manor house, forming the central frontispiece of the house that was a one-storey building at that time. Grassalkovich intended the edifice not to be a residential house but to serve as the centre of the local agricultural manor to the construction of which the stones of the Hatvan castle were also used. In 1763, based on the plans of József Jung, two side-wings were added to it, and later another storey on the middle part of the building.

His grandchild Antal Grassalkovich III died in 1841 as a result the male branch of the family itself died out, and the Hatvan manor was inherited by count Mihály Viczay. He sold it to baron György Sina in 1851 from whom the manor went over to the proprietorship of a Belgian bank.

Ignác Deutsch bought the manor house from the financial institution for 460,000 crowns in 1867 along with the territory of 3191 acres that belonged to it. They turned the central part of the building into a residential house about 1890. Larger and smaller functional reconstructions were made during the decades, and the manor house eventually got its new baroque character in the 1910s it also has today.

A Grassalkovich-kastély

I. Grassalkovich Antal

 (041.) Ezen az 1899-ben készült képeslapon a kastély előtt még a kétkaréjos, ívesen a főbejárat felé forduló oldal-kertek láthatók, amelyeket még a Grassalkovichok idejében alakítottak ki. Itt még az – eredetileg zöldre festett – esztergályozott fakerítés látható, amelyet 1901-ben lebontottak, és helyére ötvenezer forintból többpilléres, kovácsoltvas kerítés került. A kép jobb szélén a Hősök szobra látható.

 This 1899 picture postcard shows the two-foil side-gardens in front of the manor house, both turning in an arch toward the main entrance, which were created as early as in the days of the Grassalkovich. It also features the lathe-turned wooden fence – originally painted in green – that was demolished in 1901, and a wrought-iron one with several pillars was built instead for 50,000 forints. The Statue of Heroes stands on the right side of the card.

Mayerhoffer és I. Grassalkovich Antal

 (042.) Az 1903 körül nyomtatott képeslapon a harmonikus homlokzat kialakítás következtében jól látszik a gazdagon kiképzett egykori kocsíáthajtós kosáráves kőkeretes kapu. Fölötte a bábos mellvédés (baluszteres) erkély, amit korinthoszi oszlopok és hermatörzsű, félalakos atlaszok tartanak. Ennek a tervezője 1763-ban Mayerhoffer András volt, és elkészítése akkor 280 rénes forintba került.

 The balcony with balusters appears prominently on this picture postcard printed about 1903. It is situated above the abundantly shaped gate (that formerly was a driveway) and supported by Corinthian columns and half-figural hermbodied atlases. It was designed by András Mayerhoffer in 1763, and its preparation costed 280 guildens at that time.

A Grassalkovich-Deutsch kastély

 (043.) A kastély belső átépítése 1890-től zajlott, majd 1901-től külsőleg is megújult az épület: a tetőt újra zsindelyezték, az ablakokra zsalugátert szereltek, a földszintiekre még vasrács is került. A külső vakolatot kijavították, és az egész épületet újra színezték. Az 1904-ben készült lapon jól érzékelhető a neobarokk stílusban megújult reprezentatív épület monumentalitása.

 Internal reconstruction works started in the manor house in 1890, and then, from 1901 on the building was renewed externally too. The roof was re-shingled, shutters were fixed on the windows and iron bars were mounted on the ground floor windows. The external plaster coat was repaired and the whole building repainted. This picture card of 1904 demonstrates well the monumentality of the building.

 (044.) Az 1908-ban készült képen is kiténik a hatvankét méter hosszú, egyemeletes főépület homlokzatának 8+3+8 tengelyes tagozódása. A tört kosárvívű oromzat közepén, a három osztatú ablakok felett a Grassalkovich-család kőbe vésett grófi címere látható, és fölötte magasodik a kupola. A lap bal szélén pedig nyárfáktól övezve a Hősök szobra látható, immár a mostani helyén. A nyárfákat az I. világháború idején vágták ki.

 This picture made in 1908 clearly shows the 8+3+8 axial division of the façade of the two-storey main building having a length of 62 meters. Carved in stone, the count's coat of arms of the Grassalkovich family is situated in the middle of the pediment, above the windows divided into three parts, and the dome is towering over it. Surrounded with poplars, the Statue of Heroes appears on the left side of the card, this time on its present-day place.

A Grassalkovich-Hatvany kastély

A magtárnak használt
oldalszárny egy részlete.

 (045.) A földszint nagy részét magtárnak, oldalszárnyait pedig gazdasági épületnek használták a XIX. század közepéig. A főépület és a keleti oldalszárny földszintjén ezért hatalmas kiterjedésű boltozatos terek voltak. A nyugati oldalszárny egészen a XX. század közepéig faszerkezetes magtártér volt. Az 1911-ben készült kép érdekessége, hogy az erkélyen álló Hatvany-családot is megörökítették rajta.

 Until the mid-19th century much of the ground floor was used as a granary while the side-wings served to house animals and as farm buildings and a coach-house. For this end, there were huge arched rooms on the ground floor of the main building and the eastern side-wing. The Hatvany family can also be seen on this 1911 picture, they are standing on the balcony.

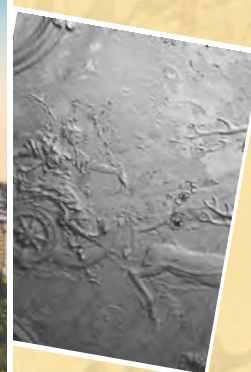
A lépcsőház

 (046.) A kerítés átépítése nyomán létrejövő két kapu oszlopaiba barokkos hatású, urnaszerű kódíszek kerültek, amelyek jól láthatóak ezen az 1912 körül készült képeslapon. A kapuk is új szerepet kaptak, kocsifelhajtó, illetve kihajtó funkciójukkal. 1905 körül átépítették a bejárati részt is, a kapualjat kívülről egy tömör tölgyfaajtóval lezárták, és a lépcsőház funkciója is megváltozott.

 As shown on this picture postcard of about 1912, the reconstruction of the fence resulted in two gates the columns of which were adorned with urn-shape stone decorations being baroque in inspiration. The gates got new functions and they began to serve as a drive-way and drive-out. About 1905, the entrance was also reconstructed, the doorway was locked from outside with a solid oak door, and the staircase also got an altered function.

A Grassalkovich-Hatvany kastély

A díszterem mennyezeti stukkója

 (047.) 1915-ben a kastély emeleti részét neobarokk stílusban belülről is átépítették, a fagerendákat acélfödémre cserélték, és ekkor alakították ki a négyzetes alaprajzú dísztermet is a kupola alatt. A mennyezet reprezentatív, neorokokó stukkódíszítést kapott, amelyen a görög mitológia elevenedett meg, középen a kocsit hajtó Artemisz alakja. Mindez még ma is látható, igaz meglehetősen lepusztult állapotban.

 In 1915, the upstairs of the manor house were reconstructed internally in the new baroque style and the timbers were changed with a steel ceiling. This was also the time when the square formed hall was created under the dome. The ceiling was impressively adorned with new-rococo stuccos showing the Greek mythology with Artemis in the middle driving a carriage.

A díszterem oldalfala

 (048.) Az 1910–1920 között forgalomban lévő képeslapon látszik, hogy megkezdődött a kert kialakítása. Az épület előtt lévő kúp alakúra nyírott tiszafákat még a kastély első főkertésze, a német Ilseemann Keresztély ültette. Jól látszik, hogy a nyolctengelyes oldalszárnyakat is zsindeles nyeregtető fedte, és fazsindelyes fedésű volt a kupola is. Az előtérben a szépen parkosított Kossuth tér látható.

 Being on the market between 1910 and 1920, this picture card clearly shows that the creation of the garden was started. Clipped cone-shape, the yew trees in front of the manor house were planted by the German Ilseemann Keresztély, first head gardener in the manor house. It is distinctly visible that the 8-axial side-wings were covered with a shingled roof, and that was the case with the dome too. The beautiful park of Kossuth Square is to be seen in the foreground.

A Hatvany család otthona ...

A kastély egyik szobája

Hatvan. Hatvani Deutsch kastély.

 (049.) A Hatvany-család jóvoltából az U-alakú, egyemeletes, középízalitos kastélyban 32 szoba – 19 a földszinten, 12 az emeleten és 1 a tetőtérben – került kialakításra, amelyek barokk bútorait a XX. század elején Schmidt Miksa műkereskedőtől vásárolták. A falakat értékes festmény- és szőnyeggyűjtemény díszítette. Az 1920-as évek elején nyomtatott lapon érdekes a feliratozás, mert 1911-től a család már csak a Hatvany nevet használta.

 The Hatvany family created 32 rooms in the U-shaped two-storey manor house – 19 on the ground floor, 12 upstairs and 1 in the attic. Their baroque furniture was bought from art-dealer Miksa Schmidt at the beginning of the 20th century. The walls were decorated with a collection of highly precious paintings and tapestry. The inscription on the card printed at the beginning of the 1920s is interesting, as from 1911 the family used only the name Hatvany.

Hatvany Lajos

Hatvan, báró Hatvany (Grassekovich) kastély.

 (050.) A kastély az 1920–30-as években Hatvany Lajos irodalmár és mecénás révén jelentős szerepet töltött be az ország kulturális életében. A Hatvany-család vendégeként sok neves személy megfordult itt az 1920–30-as években, így járt itt Ady Endre, Bajor Gizi, Bródy Sándor, Czóbel Béla, Csók István, Hunyadi Sándor, József Attila, Stróbl Zsigmond, Thomas Mann, hogy csak néhány kimagasló személyt említsünk az illusztris névsorból.

 As a result of the activity of literary man and patron of the arts Lajos Hatvany, the manor house played an important role in the country's cultural life in the 1920s and 1930s. During this period a lot of prominent persons visited the manor house as a guest of the Hatvany family – Endre Ady, Gizi Bajor, Sándor Bródy, Béla Czóbel, István Csók, Sándor Hunyadi, Attila József, Zsigmond Stróbl and Thomas Mann are just a few famous names to mention.

... a magyar szellemi élet vendégháza

Szelei Ferenc

 (051.) A helyi születésű tehetséges emberek is számíthattak a család, különösen Hatvany Irén pártfogására, melyre jó példa Szelei Ferenc író és Juhász András szobrász tanulmányainak támogatása. Ezen az 1928-ban készült képeslapon felfedezhetjük, hogy a kastélyt újrafestették. A kerítés felújításával megbízott Ring cég a kapupilléreket leegyszerűsítette, és a tetejéről eltűntek a málladozó kődíszek is.

 Local talented people could always rely on the patronage of the family, especially that of Irén Hatvany. The support of the studies of writer Ferenc Szelei and sculptor András Juhász is a good instance for this. The manor house was repainted as seen on this 1928 picture postcard. Charged with the renovation of the fence, company Ring made the gate pillars simpler and removed the crumbling stone decoration from their tops.

Hatvany Irén

 (052.) Az 1930-as évek közepén forgalomba lévő lapon is látható, hogy a kastély előkertje milyen szépen gondozott. Ebben nagy szerepet játszott Hatvany Irén bárónő, aki 1913 után igazi gazdája lett az épületnek. Innen azonban nem látható, hogy milyen pompásan nézett ki a kastély díszkertje, amit az oldalszárnyak takartak. Tegyük hát egy sétát a kertben is!

 Issued in the middle of the 1930s, this card is an eloquent testimony of the fact that the front garden of the manor house was well-kept. Baroness Irén Hatvany had a great role to play in this, who became a real mistress of the building after 1913. However, it is not visible from here how magnificent the ornamental garden of the manor house looked since it was hidden by the side-wings. Now let's take a walk in the garden!

A Grassalkovich-Hatvany kastély kertje ...

Az egyik szfinx szobor

Hatvan

Grassalkovich-kastély és kertjei

 (053.) Ezen a mozaiklapon a pompás kastélykert egy-egy részletét csodálhatjuk meg. A bal sarokban a díszkert közepén álló szökőkutat láthatjuk. Alatta a 600 méter hosszú, a kastély középtengelyében végigfutó allé fotója. A jobb sarokban a kastély keleti oldalkertjében lévő rokokó szfinx fekszik, míg alatta a kastély felső és alsó kertjét összekötő díszlépcső látható. A képeslap az 1940-es évek elején készült, a pusztulás előtti állapotot rögzíti. De nézzük meg, hogyan is alakult ki a kert!

 This mosaic card made at the beginning of the 1940s records the state before the destruction. We can admire some parts of the magnificent garden: the fountain in the middle of the ornamental garden, the 600-meter-long walk-way leading along the central axis of the manor house, a rococo-style sandstone sphinx, the eastern side-garden and the ornamental stairs linking the upper and lower garden. Now let's see how the garden was created!

A kert kijárata

Hatvan 1913.

 (054.) Ezen az 1910-es évek elején készült képeslapon látható az a díszlépcső, amely az alsókertbe vezetett. A szintkülönbség az egykoron itt haladó várárok miatt volt a területen. Az eredeti szobrok a németországi Veitshöchheimben lévő hercegerseki nyaralókastélyban álltak. A másolatok valószínűleg Schmidt Miksa révén kerültek Hatvanba. A kert kialakítása itt már Horst Neckuen főkertész keze nyomát dicséri, aki 1909–1913 között dolgozott itt.

 This picture card made at the beginning of the 1910s shows the ornamental stairs that led to the lower garden. The level difference was due to the former castle ditch. The original statues stood at the archbishop's summer castle in Veitshöchheim, Germany. The replicas probably got to Hatvan by Miksa Schmidt. The head gardener Horst Neckuen was to be praised for the creation of the garden at that time who worked here between 1909 and 1913.

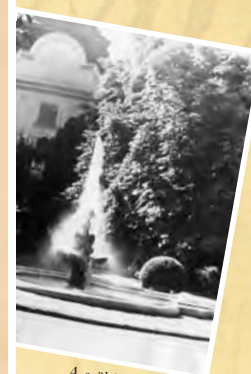
... és országos hírű kertészete

A rózsalugas bejárata

 (055.) Az 1911–1913-as években a kastély díszkertjének közepén még csak a süllyesztett gyeptakarót láthatjuk gömb alakúra nyírt bukszusokkal. Ekkoriban már országos ismertségű volt a kastély kertészete, ahol hazánkban elsőként termeltek nagyvirágú, erős szárú szegfűket, amelyért az Országos Kertészeti Kiállításon aranyérmert kaptak. Neckuen, a „szegfűkirály” ennek hatására megvált a kertészettől, nevét Nyíres Jánosra magyarosítva Hatvanban önálló virágkertészetet hozott létre.

 In 1911–1913 there was only recessed lawn cover in the middle of the ornamental garden with sphere-shape clipped boxwoods. The nursery of the manor had been reputed throughout the country by this time. This was the first place where they grew carnations with a big flower and a strong stalk for which a golden medal was awarded to the nursery on the National Gardening Exhibition. Neucken later opened his own flower nursery in Hatvan.

A szökőkút működés közben

 (056.) A díszkert közepén álló, delfinekkal és oroszlánfejekkel díszített márvány tálcsás szökőkutat az 1910-es évtized közepén hozatták Olaszországból, és a barokkos medencét is építő Salkovszky Mihály helyi kőművesmester állította fel. A szökőkút körül négy egészalakos szobor állt, amelyek egykoron a budapesti prímási palota 1901–1902-ben lebontott kerítését díszítették. Ekkoriban már a cseh születésű Jedlicska Nándor volt a főkertész, aki 1913-tól 1925-ig dolgozott itt.

 Adorned with dolphins and lion's heads, the marble plate fountain was brought from Italy in the middle of the 1910s and set up by the local master mason Mihály Salkovszky, who also built the baroque-like basin. Four full body statues stood around the fountain which formerly adorned the fence of Budapest Primate's Palace demolished in 1901–1902. At this time the Czech native Nándor Jedlicska was the head gardener being in charge between 1913 and 1925.

A Grassalkovich-Hatvany kastély kertje ...

Az egyik ballusztrád

 (057.) Az 1932-ben készült képeslapon a kastély díszlépcsője látható. A mellvédjén lévő homokkő szobrok és vázák másolatok, amelynek eredetijeit Johann Peter Wagner készítette. Ring Lajos helytörténész szerint a kertben 34 kőszobor és 22 egyéb dekoratív kőművek – köztük 13 pad, díszkút, balusztrád, oszlop, antik torzók – voltak elhelyezve. 1925–29 között Kunsch Antal volt a kertészet irányítója, akit innen a Margitsziget főkertészének neveztek ki.

 This 1932 picture postcard shows the ornamental stairs of the manor house. The sandstone statues and vases on the banister are replicas; the original ones were carved by Johann Peter Wagner. Local historian Lajos Ring claimed to have been 34 stone statues and 22 other stone artworks in the garden. The nursery was led by Antal Kunsch between 1925 and 1929 who was appointed from here to head gardener of the Margaret Island.

Az Apolló és Vénusz szobrok

 (058.) A téma már jól ismert, a díszlépcső szemből. A lépcsőtől nyugat felé menő „teniszút” két oldalán carrarai márványból készült oszlopokon egy Apolló és Vénusz szobrocscsa állt, amelyek valószínűleg szintén Olaszországból származtak. 1927-től Korzím Gyula töltötte be a főkertési tiszteket, akinek sikerült elérnie, hogy a 25 hold kiterjedésű angol- és francia-park fenntartási költségeit a kertészet növényeladásából fedezzék. Ez éves szinten 150 000 pengős bevételt jelentett.

 A well-known subject, the ornamental stairs front-wise. An Apollo and a Venus statue stood on the columns of Carrara marble on the two sides of so called „tennis way” leading from the stairs to the west; the statues too probably came from Italy. From 1927 Gyula Korzím was the head gardener. He succeeded to cover the maintenance costs of the 25-acre English and French Park by selling the plants of the nursery. On yearly level that meant an income of 150,000 pengoes.

... már csak fotókon léteznek

A kastély kertésze

 (059.) Az 1939-ben forgalomban lévő ritka lapon a kertészet egy részlete látható. Háttérben a Neckuen által tervezett rózsával befuttatott lécrácsos lugas, és az üvegházak, ahol pálmák, oleanderek, babérfák voltak az eladásra termelt orchideák, ciklámenek és szegfűk mellett. Az előtérben a sziklakert, ahol 80-féle alpesi növény tenyésztett. Évszakoktól függően 15–25 fő dolgozott a díszkertben, a kertészetben és a konyhakertben.

 This card that was on the market in 1939 features a part of the nursery with the bower of roses designed by Neckuen, and the glasshouses where there were palms, oleanders, laurel-trees along with the orchids, cyclamens and carnations, these latter were grown for sale. The rock-garden was in the foreground where 80 types of alpine plant grew. Depending on the seasons there were 15–25 people working in the ornamental garden, the nursery and the vegetable garden.

A park fasorral

 (060.) Egy kép a franciás kiképzésű, két szélén angol parkerdővel lezárt kertről, amelyen a kastély középtengelyében végighúzózó allé egy részlete látható formára nyírott fagyal és bukszus sövényvel, a boszkékban faragott kőpadokkal. A kertben egzotikus fák is voltak, pl. kanadai vasfa, japán akác, ostorfa, mocsári ciprus, az alsó parkrészben pedig fenyőcsoport, páfrányfenyő, ezüstfenyő, kolorádófenyő és hegyi óriás fenyő is nőtt. Sajnos ez a szép kert hamarosan az enyészetté lett, de erről majd később szólunk.

 A perspective view of the French garden locked with English forest parks on both sides. The card also shows a part of the walk-way running along the centre axis of the manor house with finely shaped privet and boxwood hedges and carved banks in the bosks. There were also exotic trees in the garden such as Canadian ironwood, Japanese pagoda-tree, hackberry and bald cypress. Unfortunately, this beautiful garden soon disappeared, but more of that later.

A Grassalkovich-Hatvany kastély ...

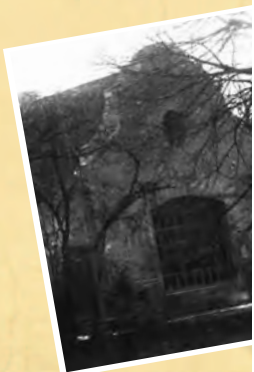

Thomas Mann

 (061.) Thomas Mann 1935-ben és 1936-ban Hatvany Lajos vendégeként járt itt a kastélyban, melyről említést tett a magyarul is kiadott naplójában. Sőt Doktor Faustus című regényében Madame de Tolna alakját Hatvany Irénről mintázta. Ezen az 1935-ös kiadású képeslapon láthatjuk, hogy a kastély előtti tér is szépen parkosított volt, ahol a német író is sétált egykoron.

 Thomas Mann visited the manor house in 1935 and 1936 and he mentioned it in his diary published also in Hungarian language. In addition, he modelled the character of Madame de Tolna after Irén Hatvany in his novel Doctor Faustus. This picture postcard brought out in 1935 shows that the square in front of the manor house was also a finely landscaped area where once the German writer himself took walks.

Hatvany Ferenc műterme

 (062.) Ezen a lapon, amit olasz fényképészek készítettek a család megrendelésére, úgy elevenedik meg a kastély, mint egy festményen. Valószínűleg komoly szerepe lehetett a megbízásban Hatvany Ferencnek, aki ekkoriban már elismert festőművész és komoly műgyűjtő is egyben. Invitálására Czóbel Béla festőművész nyaranta sokat vendégeskedett itt. Életművében nagyon sok Hatvanban festett kép szerepel a kastélyról, az utcákról, az emberekről.

 Prepared by Italian photographers to the order of the family, the manor house appears on this card like being a painting. Ferenc Hatvany might play an important role in the order as he had been an acknowledged painter and an enthusiastic art collector by this time. The painter Béla Czóbel often stayed as a guest at the manor house every summer. His life-work contains a lot of pictures he painted in Hatvan about the manor house, the streets and the people.

... a II. világháború árnyékában

Az erkély a két atlasszal

 (063.) Szintén olasz fotográfusokat dicsér ez az 1930-as évek közepén készült felvétel, amely egy téli idilli nyugalmat árasztó estén készülhetett. Ekkor még nyoma sincs a háborúnak, de mintha az eljövendő baljós sors hangulatát sugallná a kép. Téli időszakban az épületet a szobákban álló reprezentatív kiképzésű cserépkályhákkal fűtötték, amelyeknek a tüzelőnyílásai a folyosón voltak.

 Also Italian photographers are to be praised for this photo taken in the middle of the 1930s. Reflecting peace and quite, this photo was probably taken on a winter evening. Although there is no sign of the war yet, the picture looks as if it suggested the atmosphere of the forthcoming dark future. In the winter season the heating was provided in the manor house by imposing tile stoves built in the rooms and the fire could be fed from the corridors.

Memento Hatvani Irén

 (064.) Az 1943-ban készült lap nyomasztó hangulatot áraszt. A Hatvani-család tagjai ekkortájt már bujkáltak vagy emigrációba kényszerültek, míg Hatvani Irént és férjét, Hirsch Albertet a németek 1944-ben elfogták és deportálták. A kastélyban a németek Gestapo-központot, majd később az oroszok hadikórházat rendeztek be. Ami közös volt bennük, mindent elvittek a kastélyból, ami mozdítható volt.

 This 1943 card has a gloomy atmosphere. By this time the members of the Hatvani family had already hidden or fled the country. Irén Hatvani and her husband Albert Hirsch were captured and deported by the Germans in 1944. The manor house was turned into a Gestapo-centre, and then the Soviet Army ran a military hospital there. What they both had in common was that they had taken away from the manor house all they could.

A pusztuló kastély

A háború nyomai
a kertben

 (065.) A II. világháborút követően az alábbi jelentés született: „A kastély ajtajai, ablakai, az üvegezés 100%-ban elpusztultak. A szobákon kívül a 7 W.C. és 8 fürdőhelyiség felszerelése nagyrészt tönkrement. Hiányoznak a tapéták, a művészi cserépkályhák, a parkett-padlóburkolat kisebb része, továbbá a házi vízvezeték és a 150 voltos villanyvezeték. A tetőszerkezet javításra szorul, minthogy annak kötőgerendáit kb. 50%-ban kifűrészelték.”

 According to a report written after World War II the doors, the windows and all that once was glazed were completely destroyed. Much of the furnishing of the rooms, 7 lavatories and 8 bathrooms went to ruin. The wallpapers, the tile stoves, a part of the parquet flooring, the water pipes and electric wires, these all were missing. The roof needed to be restored as about a half of the beams were sawed out.

Hatvani Alexandra
túlélte a háborút is...

 (066.) 1946 őszén az orosz katonák elhagyták a kastélyt, amelynek keleti felét a helybeli Petőfi cserkész csapat rendezte és be is költözött ide, de utána az orosz városparancsnokság 25 orosz katonát visszaköltöztetett, ezért a cserkészcsapatnak mennie kellett. 1947. július 7-én a kastély egy részét a Hatvani Népi Kollégium számára használatba adták. Később őket is eltávolították, és állagmegóvás címen szárazon rakott téglával az ablakokat a szemöldökfáig befalzták.

 The Soviet soldiers left the manor house in the autumn of 1946. The eastern part was restored by local scout troop Petőfi that moved there afterwards. Yet, the Soviet military government of the town re-lodged 25 Soviet soldiers there, so the scout troop had to leave the building. A part of the manor house was given over to the People's College of Hatvan for use on 7 July 1947 but they were later also displaced. In order to „preserve” the building bricks were laid into the windows up to the lintel.

Iskolák a kastélyban

...és férje,
dr. Nagy Endre

 (067.) A Magyar Államkincstár javára bekebelezetett kastélyban hadirokkant gondozói központot akartak létrehozni, de mivel a rendbehozatal félmillió forintba került volna, ezért a terv meghiúsult. A kastély nyugati szárnyának tetőzete és első emelete belővést, ill. bombatalálatot kapott, amelyet Nagy Endre a gondnoki lakás tetőzetének lebontásával rendbe hozott, de nemsoká menekülniük kellett innen. Viszont az 1950–51-es tanévben Vegyipari Technikum nyílt a kastély falai között.

 A welfare centre of disabled soldiers was intended to be established in the manor house but the plan wasn't eventually brought about since the restoration would have costed half million forints. The roof and the upper storey of the western side-wing were damaged by bombs which were restored by Endre Nagy. Yet, they soon had to escape from here. An industrial secondary school was opened in the manor house that started its first year in 1950/51.

Az Ady emléktábla

 (068.) A technikumot 1956-ban elköltöztették Kazinbarcikára, és helyére az Ady Endre Leánygimnázium került, amelyet állami utasításra egy év múlva beolvasztottak a Bajza József Gimnáziumba. Ekkoriban elindult a kert felszámolása is, holott a II. világháborúban már a fák 80%-át kivágták. 1952-ben száz diák befogadására alkalmas szocreál stílusú kollégiumot építettek a park nyugati részébe. A kastély falán 1955-ben helyezték el Ady Endre emléktábláját.

 The technical secondary school moved to Kazinbarcika in 1956 and its place was taken by the Girl's Grammar School Endre Ady. A year later it was incorporated into Secondary School József Bajza on state instructions. The demolition of the garden started at that time though 80% of the trees had been cut away in World War II. A hostel for 100 pupils was built in the style of socialist realism in the western part of the garden.

Kórház a város közepén

dr. Zeke Gábor

 (069.) Az egészségügyi ellátás színvonalának emelésére elhatározták, hogy kórházat hoznak létre a kastélyban. Ebben nagy szerepe volt dr. Zeke Gábornak, aki osztály- és évfolyamtársánál, az akkori egészségügyi miniszternél „kijárta” az új intézmény megszületését. A földszinti belső tereket átépítették kisebb helyiségekre, rendelőkre bontották, amit 1961. március 16-án adtak át. Júniusban pedig az emeleti részt nyitották meg, ahol a kórtermek és a műtők kaptak helyet.

 In order to improve health provision, a decision was made on establishing a hospital in the manor house. Dr. Gábor Zeke had a great role in this as he asked for the support of one of his former class-mates who was the minister of health at that time. The rooms in the ground floor were divided into smaller premises and consulting rooms which were opened on 16 March 1961. The upper floor was opened in July where there were sick-wards and operating rooms.

Az erkélyt tartó egyik atlász

 (070.) A kezdeti időszakban 70, majd később 90 ágyassá bővítették az emeleti részen elhelyezett kórházat, miközben az ellátandó körzet, a hatvani járás lényegesen nagyobb intézményt igényelt volna. A kezdetekben 56 fő dolgozott a kórházban, majd 1964-ben már 105 fő, közülük 8 orvos, 48 szakképzett segítő, 10 egyéb egészségügyi dolgozó, 7 gazdasági, 12 műszaki és 20 fős kiegészítő alkalmazottból állt a személyzet. Évente átlagosan 3500 beteget gyógyítottak.

 The hospital had 70 beds at the start but the number was then increased to 90 while a much larger institute would have been necessary considering the extent of the area to be provided. 56 people worked at the hospital at the very beginnings. In 1964 the institute had already 105 workers including 8 doctors, 48 qualified and 10 non-qualified health workers, and a financial department of 20, a technical staff of 12 and an auxiliary staff of 20 persons. 3500 patients were cured there yearly in average.

Rendelőintézet a kastélyban

A betegek még láhatták ezt a falfestményt is.

 (071.) A zsúfoltságot ellensúlyozandó, 1963-ban egy 452 ágyas kórház építését kezdték meg a hajdani kastélypark közepén, amit 1967. november 7-én adtak át. Ezen az átadás évében készült képeslapon látható a kastély mögött magasodó nyolcemeletes új épület. Ezt követően rendelőintézet működött a kastély falai között, ahol a térség járóbetegéinek szakellátása folyt, illetve a baleseti sebészeti osztály még itt maradt.

 To relieve crowdedness, they started to build a 452 bed hospital in 1963 in the middle of the former park of the manor house which was inaugurated on 7 November 1967. This card was prepared in the year of the inauguration and shows the new 8-storey building rising behind the manor house. Subsequently, a dispensary worked inside the manor house providing medical care to the outpatients of the region, and the traumatology also stayed there.

A pusztuló szökőkút

 (072.) A kórház első igazgató főorvosa dr. Dobos Imre, a rendelőintézet első vezetője pedig dr. Kovács Andor volt. A szakmai munkát az Albert Schweitzer Tudományos Tanács segítette, amely 1964-ben kezdte meg működését. Az új kórház átadását követően a kastélyban ideiglenes jelleggel 50 férőhelyes nővérszállást alakítottak ki, csakúgy mint a Bástya utcai szülőotthon üresen maradt helyiségeiben, és az új nővérszállás felépültéig itt helyezték el a szakdolgozókat.

 The first manager of the hospital was Dr. Imre Dobos, and the dispensary was first led by Dr. Andor Kovács. The professional works were helped by the Albert Schweitzer Scientific Council set up in 1964. After the opening of the hospital, a temporary home for nurses – suitable to accommodate 50 persons – was set up in the manor house, and another home was established in the vacant premises of the maternity centre in Bástya Street. Health workers lived there until the new home was finished.

A Grassalkovich-Hatvany kastély ...

Kertrészlet

 (073.) Ezen a lapon is látható, hogy a kastély külső állaga elhanyagolt, külső renoválására az évtizedek alatt nem jutott pénz. Akkoriban az új beruházások elkészülte sokkal előbbre való volt. 1972-ben adták át az új, 66 fős nővérszálló épületét az új kórház előtt, és megkezdődött egy 160 lakásos lakótelep építése is a hajdani alsókert területén. Ezzel a lépéssel befejeződött a hajdan szebb napokat is megélt kert agóniája.

 This card shows the neglected appearance of the manor house. There were no funds for the renovation during the decades as new investments were more important. Suitable to accommodate 66 persons, the new home for nurses erected in 1972 in the garden of the manor house had been finished by this time, and they started to build a 160 flat housing estate in the territory of the former lower garden. This latter made an end of the agony of the garden that whilom had seen better days.

Elhanyagolva

 (074.) Ez a lap az 1970-es évek elején volt forgalomban, 1,50 forintos áron vásárolhatták meg a postán az írni szándékozó honfitársaink. 1975-ben az új kórházban 520 ágyon folyt a gyógyító munka, és a dolgozók száma megközelítette a 700 főt. 1974-ben létrehozták a kardiológiai gondozót, később Tüdőbeteg-gondozó Intézet nyílt a Vécsey utcában, majd Pszichiátriai Szakrendelő a Madách utcában. A kastély jobb oldali szárnyába költöztették a mentőállomást.

 This card was available in the 1970s and our citizens could buy it at the post office at a price of 1.50 Forint. In 1975, the new hospital had 520 beds for the patients to be cured, and the number of the workers reached 700 persons. The cardiology was set up in 1974, and dispensary for consumptive patients was later established in Vécsey Street, and then Psychiatry in Madách Street. The ambulance station was transferred to the right side-wing of the manor house.

... amin nyomott hagyott az idő

 (075.) Sajnos nemcsak a kerttel, hanem a külső homlokzattal sem törődtek, sőt a belső terek karbantartása is elmaradt. Ennek következtében 1979-ben műszaki állapota miatt életveszélyesnek nyilvánították az épületet, és bezárták. Ezen az 1982-es kiadású lapon már csak a szebb napokat megélt, kiürített kastély lerobbant homlokzata látható. Akkoriban még nagyszabású tervek születtek a renoválásról és a későbbi hasznosításról, de mindez állami források hiányában nem valósulhatott meg.

 Nobody cared for the garden and the outer façade, indeed, the maintenance of the inner rooms also failed to come about. Consequently, the building was declared life-threatening in 1979 due to its technical conditions, and was closed. Issued in 1982, this postcard shows the ruined façade of the empty manor house that once was magnificent. Vast projects came to light about the renovation and use of the manor house at that time, but they weren't executed due to lack of state financial sources.

 (076.) Az 1980-as években egy tüzesetet követően a kastély főhomlokzati tetőszerkezetét felújították, majd a nyugati szárnyat is tatarozták. 1986-ban ide költözött a városi művelődési központ, amely felvette Grassalkovich nevét. Az 1980-as években a város lakosai még téglajegyvet is vásárolhattak különböző címletekben, amellyel az épület felújítását támogathatták. Az 1988-ban készült lapon a fotós ügyesen leplezte a főépület leromlott állapotát.

 After a fire in the 1980s the main facade trussing was restored and then, from 1986, the western side-wing of the manor house was also renovated. The cultural centre of the town received rooms in it which later was named after Grassalkovich. In the 1980s, the inhabitants could even buy so called 'tickets of bricks' issued in different denominations to support the renovation and restoration of the building. On this 1988 picture postcard the photographer was clever enough to be able to hide the neglected appearance of the main building.

A Grassalkovich-Hatvany kastély jelene

 Az 1990-es években a főépület és a bal oldali melléképület külső homlokzatát is renoválták. Majd 2005-ben Európai Unió támogatással megszépült a kastély udvari homlokzata és a megmaradt díszkertje, valamint a kerítés is. A kastélybelső helyreállítására vonatkozó dokumentációk is elkészültek.

A kívülről impozáns látványt nyújtó kastély épülete a Kossuth tér díszjele, de belülről a lerobbant millióje ellenére is érzékelhető az épület egykori pompája, amit a stukkódíszítéses belső terek adnak. Az évtizedek alatt a hasznosítására többféle elgondolás született, ezért idegenforgalmi, gyógyturisztikai, üzleti, közművelődési funkciókra adaptált tervek láttak napvilágot az utóbbi három évtizedben. A magyar állam külföldi befektetőknek kiejánlott tendercsomagjában is szerepelt a Grassalkovich-Hatvany kastély. Az épület a Grassalkovich stílusú kastélyépítészeti jellegzetes példája, mely a köznemesből a főnemesség soraiba emelkedett gróf büszkeségének szimbóluma.

A magyar barokk kastélytípus egyik legszebb emléke esztétiként díszkivilágításban tündököl. Sajnos a kastély belső felújítására nincs pénz, így csak reménykedni lehet abban, hogy a szép külsőhöz egyszer majd a méltó belbecs is társulni fog.

 The outer façade of the main building and the side outbuildings were also renovated in the 1990s. In 2005, with the assistance of the European Union, the back-front of the manor house, the rest of the garden and the fence were repaired and restored. The documentation for the internal restoration and repair has been prepared.

Having an imposing outlook, the building of the manor house is still the key ornament of Kossuth Square. Notwithstanding the ruined interior, people still can feel the former splendour of the manor house due to the ornamental stuccos that remained in the rooms. Numerous conceptions were formulated on how and for what to use the building in the future. Especially the tourism, wellness, business and culture we amongst the main subject areas on which plans have been made during the last three decades. Grassalkovich manor house of Hatvan was also included in the tender-package the Hungarian government offered to foreign investors.

Looking splendid in the evenings in the floodlight, the building serves as a characteristic instance of the manor house architecture of Grassalkovich-style and is one of the most beautiful monuments of the Hungarian baroque castle type.

 (077.) Ez a 2007-ben megjelent képeslap tisztelgés I. Grassalkovich Antal emléke előtt. Rajta az általa épített jelentősebb barokk épületek sora: a templom, a felújított kastély homlokzata, és a nagygyombosi uradalom még pusztulásában is méltóságteljes Csikós kapuja teljes egészében. A lap jobb szélén a Grassalkovichok hercegi címere, és a második városalapítónak is tekinthető gróf teljes alakos szobra, amelyet a Kossuth téren állítottak fel 2006. augusztus 20-án. Alkotója Balog Kálmán helyi szobrászművész.

 This picture postcard issued in 2007 stands for a sing of respect to the memory of Antal Grassalkovich I. It includes a range of outstanding baroque buildings he erected, such as the church, the frontispiece of the renovated manor house, and the Csikós-gate of Nagygyombos manor being still majestic in its devastation. On the right side of the card we can see the ducal coat of arms of the Grassalkovich and the full body statue of the count considered as the second founder of the town. The statue, a masterpiece of the local sculptor Kálmán Balog, was set up on 20 August 2006 on Kossuth Square.